

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Miejscowość/ Region / Kraj

Obecnie: Kórnik/Wielkopolska/Polska,
do 1918 r.: Kórnik/Prowincja Poznańska/Prusy, od 1871 Cesarstwo Niemieckie

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum kórnickie (nazwa nieoficjalna)

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji
(biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Kolekcja prywatna

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Kolekcja prywatna rodu Działyńskich.
Tytus Działyński, założyciel Biblioteki Kórnickiej i kolekcjoner polskich zabytków zakładał udostępnianie swoich zbiorów, choć udało mu się jedynie pokazywać najważniejsze egzemplarze na corocznych wystawach ogrodowych, które odbywały się w Kórniku 1 października.
Syn Tytusa, Jan Działyński jako pierwszy zaaranżował ekspozycję zbiorów kórnickich w Sali Mauretańskiej kórnickiego zamku. Nazywał ją w korespondencji „muzeum”, choć zbiory dostępne były głównie dla zaprzyjaźnionych, zaproszonych gości.

Daty działalności / zakres czasowy:

Jako kolekcja/muzeum prywatne od 1861 r. do 1925 r.,
w latach 1925-1953 muzeum przy fundacji „Zakłady Kórnickie”,
od 1953 r. Muzeum-Zamek przy Bibliotece Kórnickiej PAN

Dostępność

--

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

--

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Zamek Kórnicki, ul. Zamkowa 5, 62-035 Kórnik – województwo wielkopolskie/powiat poznański/ gmina Kórnik	Zamek Działyńskich w Kórniku Wielkie Księstwo Poznańskie, później Prowincja Poznańska/powiat poznański/gmina

		Kórnik/Prusy (od 1871 r. Cesarstwo Niemieckie)
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	61 817 00 81/ sekretariat.zamek@bk.pan.pl	
GODZINY OTWARCIA	Od wtorku do niedzieli 10-16, w sezonie letnim 10-17	
DYREKTORZY	Prof. dr hab. Tomasz Jasiński	
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadopto wany)	Zaadaptowany XIX-wieczny zamek rodowy	

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Prywatna kolekcja Działyńskich w XIX wieku nie posiadała oficjalnej nazwy. Znana była jako zbiory kórnickie, muzeum kórnickie.

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Zarówno Tytus jak i Jan Działyńscy zakładali zakupy obiektów, pamiątek, dzieł sztuki związanych wyłącznie z historią Polski.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Brak danych

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Tytus Działyński (1796-1861) polski arystokrata, działacz polityczny, mecenas sztuki, wydawca źródeł historycznych. Od 1826 r. był właścicielem zamku w Kórniku, który przebudował w stylu neogotyckim na swoją siedzibę rodową, mieszczącą również sale przeznaczone na bibliotekę i być może na prezentację polskich zabytków.

Jan Działyński (1829-1880) polski działacz społeczny i polityczny, powstaniec, prezes towarzystwa literacko-historycznego, wydawca bibliotek nauk ścisłych, redaktor, kolekcjoner dzieł sztuki. Autor pierwszej aranżacji zbiorów kórnickich w Sali Mauretańskiej kórnickiego zamku.

Władysław Zamoyski (1853-1924) syn siostry Jana Działyńskiego, Jadwigi z Działyńskich Zamoyskiej. Spadkobierca Jana Działyńskiego. Objął majątek kórnicki w 1881 r. Jednak już w 1885 r. jako obywatel francuski został objęty tzw. „ustawami bismarckowskimi” i miał zakaz wjazdu na teren Cesarstwa. W jego imieniu „muzeum” kórnickim do 1918 r. zarządzał Zygmunt Celichowski.

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Do 1861 r. nie było w Kórniku osoby zatrudnionej do opieki nad zbiorami. Od 1861 r. opieką nad kolekcją mieli się zajmować zatrudnieni w Kórniku bibliotekarze.

Pierwszym opiekunem zbiorów kórnickich był de facto dopiero Zygmunt Celichowski (1845-1923), od 1869 r. sekretarz Jana Działyńskiego, później jego pełnomocnik i zarządca Biblioteki Kórnickiej. Funkcję tę sprawował również za czasów kolejnego właściciela Kórnika, Władysława Zamoyskiego.

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Kórnickie zbiory za sprawą właścicieli były powiązane z Biblioteką Kórnicką. Ze zbiorami bibliofilskimi i bibliotecznymi Działyńskich najściślej związane były gabinet numizmatyczny i zbiór grafiki, nieudostępniane w XIX wieku publiczności, znane tylko badaczom i naukowcom. Ani Biblioteka Kórnicka, ani „Muzeum” kórnickie nie zostały w żaden sposób wyodrębnione prawnie w majątku Działyńskich, stąd trudno rozpatrywać je w kategoriach administracyjno-strukturalnych.

Szczegółowa historia instytucji

Za założyciela kórnickiego „muzeum” uznaje się Tytusa hr. Działyńskiego. Bibliofil, twórca Biblioteki Kórnickiej, wydawca pomnikowych edycji źródeł do dziejów Polski (przede wszystkim serii „Acta Tomiciana”) zakupywał również zabytki, związane z historią Polski. Do odziedziczonych po przodkach przedmiotów, Działyński dokupywał zabytki polskiego rzemiosła artystycznego (przede wszystkim militaria, także pasy słuckie i wyroby złotnictwa). Zbiory Tytusa miały charakter „zabytków i pamiątek narodowych”, wśród których on sam wyróżniał pod względem przedmiotowym w 1849 r. „broń, medale i starożytności”. Działyński uznawany jest w literaturze za kontynuatora „idei puławskiej” i przedstawiciela „romantycznego nurtu kolekcjonerstwa”. Działyński ze zbiorami puławskimi zetknął się osobiście w młodości, był również za sprawą małżeństwa z Celestyną z Zamoyskich, spowinowacony z założycielką Puław Izabellą z Flemingów Czartoryską. Przebudowywany przez kilkanaście lat zamek w Kórniku uznawany jest w literaturze za „miejsce trofealne”. Tytus Działyński nie zdążył doczekać końca prac wykończeniowych na zamku, nie urzeczywistnił również swojej koncepcji prezentacji zabytków w Sali Mauretańskiej. Właściwej aranżacji zbiorów kórnickich dokonał kolejny właściciel Kórnika, Jan hr. Działyński. Militaria i wyroby polskiego rzemiosła artystycznego zostały zaprezentowane po raz pierwszy w 1861 r. w Sali Mauretańskiej, pełniącej funkcję sali muzealnej. Ekspozycja kórnickich zbiorów, zaproponowana przez Jana Działyńskiego z jednej strony nosiła cechy przejrzystej, „naukowej” w pojęciu dziewiętnastowiecznym prezentacji, z drugiej zaś odnaleźć w niej można było również nawiązanie do symbolicznej, romantycznej i malowniczej wizji ukazywania pamiątek narodowych.

Po śmierci Jana, za czasów kolejnego właściciela, Władysława Zamoyskiego przeprowadzono generalny remont zamku – w trakcie którego została również rozebrana, południowa ściana Sali muzealnej. W 1893 r. po zakończeniu prac na nowo zorganizowano muzeum – nawiązujące wystrojem do ekspozycji z czasów J. Działyńskiego. Przypuszcza się, że za czasów Władysława Zamoyskiego (w latach 1886-1918 niemieszkającego w Kórniku), nie dokonywano żadnych zmian w ekspozycji zbiorów. Prawdopodobnie więc, zaaranżowana przez Działyńskiego Sala Mauretańska przetrwała w stanie niemal niezmiennym do czasu przejęcia zamku przez powołaną do życia w 1925 r. przez Władysława Zamoyskiego i jego matkę Jadwigę z Działyńskich fundację „Zakłady Kórnickie”.

ZBIORY

Rodzaj zbiorów

Prezentowane w Sali Mauretańskiej - polskie, nowożytnie militaria i rzemiosło artystyczne (pasy słuckie, złotnictwo, szkło i naczynia)
Nieekspozowane szerszej publiczności w Sali Mauretańskiej (znane badaczom i specjalistom) – zbiór numizmatyczny, zbiór grafiki, zabytki archeologiczne

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Brak danych na temat ilości zbiorów za czasów Tytusa Działyńskiego.

Sporządzony przez Jana Działyńskiego spis z 1878 zawiera 483 pozycje, ale na pewno nie zawiera wszystkich obiektów z kolekcji.
Pierwszym w miarę konkretnym spisem kolekcji jest inwentarz z 1924 r., sporządzony przy okazji utworzenia fundacji „Zakłady Kórnickie” w 1925 r.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

- niektóre egzemplarze militariów kórnickich, np. XVII-wieczna zbroja husarska, paradne siodło XVII-wieczne;
- róg „jednorożca”, odziedziczony po przodkach (z rodu Działyńskich, być może Leszczyńskich)

Strategia pozyskiwania zbiorów

Nacisk zarówno Tytusa jak i Jana Działyńskich na zakup poloników.

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Zbiory kórnickie składały się ze:

- zbiorów rodzinnych, tj. przedmiotów odziedziczonych przez Tytusa Działyńskiego po przodkach,
- przedmiotów zakupionych przez Tytusa Działyńskiego,
- przedmiotów zakupionych przez Jana Działyńskiego,
- pojedynczych przedmiotów ofiarowanych Działyńskim przez innych darczyńców

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Brak danych za czasów Działyńskich.

Częściowo za takowe można uznać amatorskie wykopaliska Jana Działyńskiego prowadzone w Kórniku i Gołuchowie, ale wykopane w ich czasie zabytki prehistoryczne w czasach Działyńskich nie były prezentowane w Sali Mauretańskiej.

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Sala Mauretańska, zaaranżowana przez Jana Działyńskiego w 1861 r., funkcjonująca bez większych zmian do czasu przejęcia zamku kórnickiego przez fundację „Zakłady Kórnickie” w 1925 r.

Wystawy czasowe

Brak

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Zygmunt Celichowski, *Zamek kórnicki z objaśnieniami do przeźroczy*, Poznań 1916

Informacje o zbiorach do roku 1918 pojawiły się również w: Kazimierz Ruciński, *Dwory i pałace wielkopolskie*, Poznań 1913

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Brak, chyba że uznamy działalność edytorską Działyńskich w XIX wieku (związana ona była jednak z ich zbiorami bibliofilskimi i Biblioteką Kórnicką)

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Wysyłanie obiektów ze zbiorów na wystawy:

1. na ziemiach polskich:

- Wystawa Starożytności i Zabytków Sztuki w Krakowie w 1858 r.
  - Wystawa obrazów w Pałacu Działyńskich w Poznaniu w 1866 r.
  - Wystawa Jubileuszowa króla Jana III w Krakowie w 1883 r.
  - Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 r.
  - pojedyncze obiekty wysyłane na mniejsze wystawy
2. w Paryżu:
- Wystawa Powszechna w 1878 r.

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Brak szczegółowych informacji do początku XX wieku. Zwiedzający zbiory za czasów Jana Działyńskiego musieli każdorazowo uzyskać zgodę właścicieli. Grono zwiedzających w tym czasie najprawdopodobniej ograniczało się do bliższych rodzinie osób, zaproszonych gości, przyjaciół. Po śmierci Jana Działyńskiego, kiedy zamkiem kórnickim w imieniu kolejnego właściciela Władysława Zamoyskiego opiekował się Zygmunt Celichowski rocznie z pisemną prośbą o zwiedzanie zbiorów zgłaszało się od kilkudziesięciu do stu osób. W 1904 r. założono „księgę wpisów”, wyłożoną dla zwiedzających. Zasięg terytorialny pochodzenia zwiedzających pokrywa się z granicami historycznymi dawnej Rzeczypospolitej (Kraków, Zakopane, Nowy Targ, Lublin, Lwów, Wilno, Warszawa, Toruń, Gdańsk, kresy wschodnie). Pojawiali się goście z innych państw (Belgia, Francja, Anglia). Przeważali mieszkańcy Poznania i okolic.

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Znane nazwiska w księdze odwiedzin: Zygmunt Batowski, Włodzimierz Dzieduszycki, Stanisław Kutrzeba, Jerzy Mycielski, Władysław Tatarkiewicz, arcybiskup Karol Stefan Habsburg, książę Thurn-Taxis, książę Schönburg-Waldenburg. Liczną grupę stanowili uczestnicy wycieczek organizowanych przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Towarzystwo Robotników Polskich, Kółka Rolnicze, Towarzystwo Przemysłowe, Towarzystwo Panien Polskich.

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

B. Dolczewska, *Zabytkowe złotnictwo w zbiorach kórnickich*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1979, z. 15, s. 25-41; B. Dolczewska, *Muzealne nabytki Jana Działyńskiego dla Kórnik*, [w:] *Izabella i Jan Działyńscy. Mecenas kultury*, red. B. Wysocka, Gołuchów-Kórnik 2004, s. 71-98; Dolczewska B., Dolczewski Z., *Historia zbrojowni zamkowej*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 2007, z. 28, s. 184-215; J. Kaźmierczak, *Tytusa Działyńskiego zbiór pamiątek narodowych w Kórniku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo”, 1980, IX, z. 112, s. 45-75; J. Kaźmierczak, *Funkcje ideowe Kórnickiej rezydencji Tytusa Działyńskiego*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, z. 12, s. 49-63; R. Kąsinowska, *Zamek w Kórniku*, Kórnik 1998; K. Kłudkiewicz, *Wybór i konieczność. Kolekcje arystokracji polskiej w Wielkopolsce na przełomie XIX i XX wieku*, Poznań 2016; T. Naganowski, *Gromadzenie pamiątek narodowych na zamku kórnickim w XIX w.*, 1981, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, z. 18, s. 17-56; T. Naganowski, *Udostępnienie zbioru pamiątek historycznych w Kórniku w okresie zaborów*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1982, z. 19, s. 111-159; T. Naganowski, *Udział zbiorów kórnickich w wystawach krajowych i zagranicznych w dobie zaborów*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1981, z. 17, s. 89-101; A. Whelan,

Kórnik, Alhambra i romantyczny ideał. O motywach orientalnych w architekturze rezydencji Tytusa Działyńskiego, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1986, z. 21, s. 11-33

Konstanty Kościński, Przewodnik po Poznaniu i Wielkim Księstwie Poznańskim, Poznań 1909, s. 133-134.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Biblioteka Kórnicka PAN: „Spis rzeczy starożytnych zabranych z zamku gołuchowskiego w dniu 28 go września 1861 do zamku kórnickiego”, rękopis, rkps. BK 7469, k. 54-57; Verhandelt Schloss Kurnik im 23 Juni 1863, rkps. BK 3367, k. 1-12; Spis przedmiotów muzealnych Jana Działyńskiego z ok. 1878 r., rkps. BK 7469, k. 1-17; Spis zbroi znajdujących się na zamku kórnickim dnia 28 kwietnia 1861 r., rkps. BK 07469, k. 49-50; Spis rzeczy starożytnych, różnych zbroi, godeł, znamion etc. w sali pałacu hr. Działyńskich w Poznaniu w 1861 r., rkps. BK 07469, k. 44-46; Księga gości, Archiwum Biblioteczne, sygn. 302a.

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Fotografie zbiorów kórnickich do 1918 r:

- w publikacji: „Dwory i pałace wielkopolskie” Kazimierza Rucińskiego, Poznań 1913

- w publikacji: Zygmunt Celichowski „Zamek kórnicki z objaśnieniami do przeźroczy”, Poznań 1916

Ciekawe cytaty

Tytus Działyński „Urządzam w Kórniku gmach dla przechowywania zabytków narodowych” (1859)

UWAGI:

W karcie zawarto dane na temat funkcjonowania kolekcji kórnickiej do 1918 r.

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

25.02.2018

Kamila Kludkiewicz

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	